

Monica Braw om Haruki Murakamis roman Fågeln som vrider upp världen.

Haruki Murakami har gjort sig känd för gränsöverskridande. Det gäller hans författande i stort. Murakami sägs också vara ”ojapansk” på så sätt att hans miljöer och teman är allmänmännsliga på ett annat sätt än till exempel Yasunari Kawabatas. Han har levt länge utomlands och hans böcker är bästsäljare över hela världen. Han har en intressant hemsida och uppfattas i allmänhet som ung fastän han hunnit bli 56 år.

Hans romaner och noveller innehåller mycket ofta fantastiska, orealistiska drag med huvudpersoner som söker efter mening och finner den i märkliga världar som existerar alldeles bredvid oss. Utan att förminska Murakamis fantasi kan det ändå vara på sin plats att påpeka att det övernaturliga genom århundraden varit påtagligt i japansk populärkultur. I våra dagar är Hayao Miyazakis anime, till exempel Chichiro, och Koji Suzukis Ringu (filmad som The Ring) välkända exempel.

Fågeln som vrider upp världen handlar om nödvändigheten av att komma i kontakt med andra världar än vardagens. Det svenska omslaget visar en leksaksfågel som skruvas upp med en nyckel i ryggen. Det förefaller som en alldeles för konkret bild av romanens verkliga fågel, som inom parentes också kan höras här i Sverige, vars knarrande låter som när man vrider upp en gammaldags leksak. Det är Nyckelfågeln som ”vrider upp de nycklar som får världen att röra sig framåt”. Huvudpersonen Toru Okada kallas också Nyckelfågeln. Eiko och Yukiko Duke har funnit en mycket trovärdig ton i översättningen för japanska.

Okada är en ambitionslös hemmaman som är helt nöjd med sin tillvaro och sitt stillsamma äktenskap. Men när hustrun Kumiko en dag försvinner ersätts detta liv av en rad andra verkligheter, tydligast representerade av alla de timmar han tillbringar i en uttorkad brunn.

Men vad är verklighet? Det finns många bud på detta i romanen. Vi har till exempel alla ett namn men kan skapa oss en helt annan identitet genom att ta ett nytt. Verkligheten såsom den framställs av politiker och media kan vara ett spel som de enbart skapar för sina egna agendor. Verkligheten kan också vara den främmande värld som ett bortskickat barn tvingas in i på en ny plats. Det som ett annat barn ser i natten blir dess egen, okommunicerbara verklighet. Det utsägligt obeskrivbara som sker i krig är ytterligare en verklighet. Den kan kanske bara uthärdas genom tigande:

”Vi delade den erfarenheten genom att inte tala om den”, säger löjtnant Mamiya som tillsammans med herr Honda sett sådant som få vill tala om.

Verkligheter gömmer sig i ett mörker likt det i havsdjupen. Berättelser om mörker samlas i denna roman i många olika former, alltifrån Okadas jagperspektiv till drömmar, brev, samtal och chattande. Andras inre värld utgör ett mörker som den utomstående på sin höjd kan ana och lysa upp ”med en liten tändare”. Också historien kan utgöra ett mörker. I bästa fall kan minnet används för att bända upp en liten glipa i mörket kring en utsäglig, förtigen händelse, som hur djuren i Changchuns zoo avrättades.

Mörkret är kort sagt Ondskan som lever sida vid sida med vanliga anständiga soldater i krig och oss själva i vår stillsamma vardag. Okada försöker på många olika sätt tränga in i det mörker där hans hustru hålls fången. Okada utgår från att kärleken är stark nog för att visa hur han ska ta sig dit. Men kanske är ”de små ljuven”, dem man hör när man stannar upp, de bästa vägvisarna.

Som så ofta hos Murakami är det kvinnor som har styrka, kunskap och, ibland, medial förmåga att bistå den manliga huvudpersonen. Det är som ett eko av den förhistoriska tid då japaner förlitade sig på kvinnliga shamaner.

Nyckelfågeln som vrider upp tiden kan angå oss alla. Men för japaner har de frågor angående Japans krig i Kina på 1930- och 40-talen som han tar upp i denna roman en

extra dimension som gör att Murakami trots sin internationella genomslagskraft blivit alltmer viktig som japansk författare.
Monica Braw